

مقدمه

البته در کشور ما تحقیقاتی در مورد علل افت تحصیلی دانشجویان انجام شده اما این موضوع به صورت اختصاصی در مورد دانشجویان استعداد درخشان نبوده است (۲ و ۷ و ۹). اگر دانشجویان استعداد درخشان در مقاطع کاردانی و کارشناسی که دو ترم متوالی یا متناوب معدل کمتر از ۱۶ و در مقاطع کارشناسی ارشد و بالاتر که بیش از دو ترم متوالی یا متناوب معدل کمتر از ۱۵ کسب نمایند دچار افت تحصیلی شده اند. از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸ تعداد ۱۵۰ نفر به عنوان دانشجوی استعداد درخشان دانشگاه علوم پزشکی ارومیه برگزیده شدند که طی این سه سال ۳۰ نفر از آنها دچار افت تحصیلی شدند و در نتیجه از تداوم عضویت آنها در دفتر استعداد درخشان باز ماندند (۴). اهمیت این مشکل مورد توجه معاونت آموزشی و مرکز مدیریت مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی قرار گرفت. لذا انجام این تحقیق می تواند به شناسایی عوامل موثر پرداخته و راهکارهایی جهت رفع آن ارائه دهد.

روش

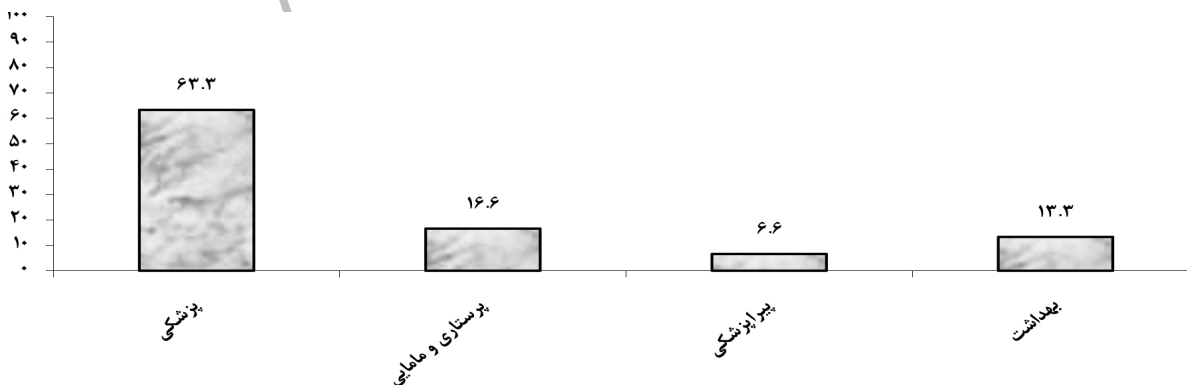
این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی بوده که به روش مقطعی در سال ۱۳۸۹ انجام گرفت. جامعه پژوهش شامل کلیه دانشجویان استعداد درخشان دانشگاه علوم پزشکی ارومیه از سال ۱۳۸۸-۱۳۸۶ که دچار افت تحصیلی شده اند می باشند. به منظور دستیابی به اهداف پژوهشی، پرسشنامه ای طراحی شد. بخش اول پرسشنامه، اطلاعات دموگرافیکی پاسخ دهندگان می باشد که شامل جنسیت، سن، وضعیت سکونت، معدل دیپلم، سهمیه ورودی، فاصله بین اخذ دیپلم تا ورود به دانشگاه، اشتغال به کار و وضعیت تاهل می باشد؛ و در بخش دوم تعداد ۳۲ سوال (۱۲ سوال در رابطه با عوامل فردی، ۸ سوال در رابطه با عوامل خانوادگی، ۱۲ سوال در رابطه با عوامل آموزشی) مطرح شده است که از طریق معیار لیکرت و از نوع ۵ انتخابی، برای هر کدام از پاسخ ها امتیازاتی به صورت خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵ در نظر گرفته شد. پایایی پرسشنامه نیز از طریق محاسبه همبستگی درونی بررسی شد. که مقدار آلفای کرونباخ برای آن ۰/۸۲ بدست آمد. داده های جمع آوری شده با استفاده از آزمون t-test و کای دو و با استفاده از نرم افزار آماری SPSS تحلیل قرار گرفت. نتایج بوسیله جداول و نمودار نشان داده شد. P-value کمتر از ۰/۰۵ / معنی دار تلقی شد.

یافته ها

از ۳۰ پرسشنامه توزیع شده ۲۸ تای آن (۹۳ درصد) جمع آوری شد. ۶۰،۷۲ درصد از پاسخ دهندگان مونث، میانگین سنی ۱۹،۶۴ سال، ۵۸،۴ درصد غیر بومی، ۵،۹۵ درصد مجرد و ۹۲ درصد سهمیه آزاد بودند. همچنین ۷۴ درصد معدل بالای ۱۷ و ۶۲،۷ درصد بلافاصله وارد دانشگاه شده اند.

در رویکردهای علمی به نظام های آموزشی تاکید شده که فراگیران بایستی مطابق انتظارات جامعه تحول یابند و در فرایند تعلیم و تربیت باید چرخه تولید به گونه ای باشد که میزان عدم کارایی و اتلاف انرژی به حداقل برسد (۱). افت تحصیلی به عنوان یکی از معضلات نظام های آموزشی در کشورهای جهان باعث به هدر رفتن بسیاری از منابع می شود. این مساله در عرصه دانشگاه به طور محسوس مشاهده می شود (۲). در مورد افت تحصیلی تعابیر و تعاریف متفاوتی ارائه شده است. که وجه مشترک همه آنها ناتوانی و شکست در انجام و اتمام موفقیت آمیز دوره تحصیلی رسمی است (۳).

بر اساس آیین نامه تسهیلات آموزشی، پژوهشی و رفاهی ویژه استعدادهای درخشان وزارت بهداشت: برگزیدگان آزمون سراسری (رتبه کشوری ۵۰۰ و کمتر از آن)، برندگان مدال طلا، نقره و برنز کشوری المپیادها و جشنواره های علمی، مالکان ابداع یا اختراع ثبت شده، نفرات اول تا دهم آزمونهای جامع علوم پایه و پیش کارورزی، رتبه های برتر در آزمونهای ورودی دوره های تحصیلات تکمیلی، ۱۰ درصد دانشجویان برتر هر رشته براساس معدل کل و پژوهشگر برجسته به عنوان معیار اولیه ورود اعضا به دفتر استعداد درخشان و معدل کل بالای ۱۷ (مقاطع کاردانی و کارشناسی) و ۱۶ (مقاطع کارشناسی ارشد و بالاتر) و عدم محکومیت قطعی کمیته انضباطی به عنوان معیار تداوم عضویت تعریف شده است. دانشجویان استعداد درخشان، سرمایه های ارزشمندی هستند که برای شکوفایی توانمندیهای آنها، بایستی برنامه های خاص آموزشی و حمایت های گسترده ای انجام گیرد. افت تحصیلی این دانشجویان، به عنوان یک مشکل اجتماعی مطرح شده زیرا نشان دهنده آن است که استعداد آنها درک نشده و به هدر رفته است (۴). این مسئله، اهمیت زیادی در آموزش علوم پزشکی داشته و عدم کنترل آن موجب پایین آمدن سطح علمی و کارایی ارائه کنندگان خدمات سلامت در سال های آینده خواهد شد (۵-۷). نتایج تحقیقات مختلف نشان داد که افت تحصیلی یک معضل مهم و چند وجهی است و برای پیشگیری از آن بایستی به نقش عوامل متعدد توجه داشت (۱۳-۸). تاکید شده است که والدین، معلمان، مشاوران و روانشناسان همه باید در برنامه های پیشگیرانه مشارکت جدی داشته باشند. شناسایی دانشجویان در معرض خطر افت تحصیلی و کمک به آنها یک گام اساسی محسوب می شود (۱۲). باسلاند و همکارش معتقدند که علل عدم موفقیت تحصیلی را به طور اساسی به دو عامل درونی و بیرونی بستگی دارد. منظور از عوامل بیرونی عاملهایی است که منشاء آن در خارج از فرد است، مثل مسائل خانوادگی و اجتماعی و عوامل آموزشی است و عوامل درونی بیشتر در ارتباط با ویژگیهای فردی است (۱۴).

نمودار ۱: توزیع درصد دانشجویان استعداد درخشان دارای افت تحصیلی به تفکیک دانشکده های تابعه

بر اساس نمودار ۱: بیشترین درصد دانشجویان استعداد درخشان دارای افت تحصیلی مربوط به دانشکده پزشکی (۶۳,۳ درصد) و کمترین درصد دانشجویان استعداد درخشان دارای افت تحصیلی مربوط به دانشکده پیراپزشکی (۶,۶ درصد) می باشد.

جدول ۱: میانگین امتیاز کسب شده در هر یک از موارد مربوط به عوامل فردی در افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان (دامنه تغییرات ۵-۱)

موارد مربوطه	امتیاز	انحراف معیار
مشکلات رفتاری- اجتماعی	۳/۸۴	۰/۷۳
مشکلات عاطفی- روانی	۳/۷۲	۰/۷۶
کمبود مهارت های مطالعه	۴/۴۴	۰/۷۳
کمبود اعتماد به نفس	۳/۴۴	۰/۸۱
کمبود علاقه به رشته تحصیلی	۲/۶۲	۰/۶۷
عدم برنامه ریزی	۴/۵۰	۰/۷۳
فعالیت های غیر آموزشی(پژوهشی، فرهنگی، ورزشی و ...)	۴/۲۰	۰/۷۳
ناتوانی یادگیری عمومی یا خاص	۳/۸۲	۰/۶۷
کندی پیشرفت	۳/۹۴	۰/۶۷
وابستگی زیاد به خانواده	۳/۹۰	۰/۷۸
ایده آل گرا بودن و بی توجهی به واقعیات موجود	۴/۱۲	۰/۶۲
ارتباط با جنس مخالف	۲/۸۴	۰/۷۶

جدول ۲: میانگین امتیاز کسب شده در هر یک از موارد مربوط به عوامل خانوادگی در افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان (دامنه تغییرات ۵-۱)

موارد مربوطه	امتیاز	انحراف معیار
بی ثباتی خانواده و اختلاف والدین	۱/۴۲	۰/۷۳
فوت و یا داشتن یک والد	۱/۶۴	۰/۶۷
میزان تحصیلات پایین والدین	۲/۸۸	۰/۷۳
سطح پایین اقتصادی و اجتماعی خانواده	۲/۸۸	۰/۶۷
کمبود تجارب والدین یا بی توجهی آنها به تحصیل فرزندان	۲/۴۵	۰/۶۷
کمبود ارتباط بین خانواده- دانشگاه	۴/۳۴	۰/۷۷
کمبود ارتباط بین والدین- فرزند	۳/۲۲	۰/۷۳
اختلاف با والدین یا سایر اعضای خانواده	۲/۱۴	۰/۶۷

جدول ۳: میانگین امتیاز کسب شده در هر یک از موارد مربوط به عوامل خانوادگی در افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان (دامنه تغییرات ۱-۵)

موارد مربوطه	امتیاز	انحراف معیار
عدم ایجاد انگیزه در دانشجویان استعداد درخشان	۴/۷۴	۰/۷۳
کیفیت پایین آموزش	۴/۶۰	۰/۷۶
کمبود حمایت و ارائه تسهیلات آموزشی، پژوهشی و رفاهی	۴/۲۸	۰/۷۳
عدم برآورده شدن نیازهای آموزشی	۴/۴۲	۰/۸۱
ارتباط ضعیف استاد- دانشجو	۴/۲۴	۰/۶۷
ارتباط ضعیف با همکلاسی ها	۳/۵۲	۰/۷۳
عدم وجود محیط رقابتی سالم	۴/۲۴	۰/۷۳
محیط غیر دوستانه کلاسی	۳/۳۴	۰/۶۷
ارزشیابی نادرست از عملکرد دانشجویان	۴/۴۴	۰/۶۷
نامناسب بودن شیوه های تدریس اساتید	۴/۵۲	۰/۷۸
نامناسب بودن برنامه آموزشی	۴/۶۶	۰/۶۲
نامناسب بودن محیط فیزیکی دانشگاه	۴/۳۰	۰/۷۶

جدول ۴: عوامل موثر بر افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان (دامنه تغییرات ۱-۵)

عوامل موثر	میانگین	انحراف معیار
عوامل فردی	۳/۸	۰/۶۲
عوامل خانوادگی	۲/۶	۰/۷۳
عوامل آموزشی	۴/۳	۰/۷۶

مطابق جدول ۱ در عوامل فردی بیشترین امتیاز به ترتیب عدم برنامه ریزی (۴,۵۰) و کمبود مهارت مطالعه (۴,۴۴) و کمترین امتیاز کسب شده به ترتیب کمبود علاقه به رشته تحصیلی (۲,۶۲) و ارتباط با جنس مخالف (۲,۸۴) می باشد. جدول ۲ نشان می دهد که در عوامل خانوادگی نیز بیشترین امتیاز کسب شده مربوط به کمبود ارتباط بین خانواده- دانشگاه (۴,۲۴) و کمترین امتیاز کسب شده مربوط به بی ثباتی و اختلاف در خانواده (۱,۴۲) می باشد. جدول ۳ بیانگر آن است که در عوامل آموزشی بیشترین عوامل تاثیر گذار بر افت تحصیلی عدم ایجاد انگیزه (۴,۷۴) و نامناسب بودن برنامه آموزشی (۴,۶۶) و کمترین عوامل تاثیر گذار محیط غیردوستانه کلاس (۳,۳۴) و ارتباط ضعیف با همکلاسی ها (۳,۵۲) می باشد. مطابق جدول ۴ بیشترین میانگین امتیاز کسب شده مربوط به عوامل آموزشی (۴/۳) و کمترین میانگین امتیاز کسب شده مربوط به عوامل خانوادگی (۲/۶) می باشد.

حمایت مالی: این پژوهش با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه (شماره طرح: ۷۴۸-۸۹) انجام شده است.

تضاد منافع: این پژوهش واجد کدهای رسمی تضاد منافع نمی باشد.

تایید قانونی: این مقاله حاصل طرح تحقیقاتی به شماره ۷۴۸-۸۹ می باشد که به تایید معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه رسیده است.

References

1. Alagheband A. Theoretical foundations and principles of educational management. Tehran: Besat; 2001: 84-95. [In Persian].
2. Tamanaei far MR, Niazi M, Amini M. Comparison of educational underachievement factors in loss and excellent students. Scholar 2007; 24 (5-6): 2-32. [In Persian].
3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Proceeding of the 39th International Conference on Education. Wastage in the word between 1970-1980. 1984; July 20, Paris, France, 1984.
4. Available from: URL; http://edc.behdasht.gov.ir/uploads/180_365_Aeinnameh_Derakhshan.html
5. Baker JA, Bridger R, Evans K. Models of underachievement among gifted preadolescents: The role of personal, family, and school factors. Gift Child Q 2002; 42: 5-15.
6. Delisle J, Berger SL. Underachieving gifted students. Available from: URL; http://www.ed.gov/databases/ERIC_Digests/ed321483.html
7. Moniri R, Galebtarash H, Mosavi GhA. Cause of non academic success in paramedical students Kashan University of Medical Sciences. Medical education 2006; 6(1): 135-40. [In Persian].
8. Ford DY, Thomas A. Underachievement among gifted minority students: Problems and promises. Available from: URL; http://www.ed.gov/databases/ERIC_Digests/ed409660.html
9. Alikhani SH, Markazi Moghadam N, Zand Begleh M, Boroumand S. Evaluation of influencing factors of educational decline of nursing students of army university of medical sciences between 2001 and 2004. Journal of army university of medical sciences of The I.R. Iran (JAUMS) 2006; 4: 819-24. [In Persian].
10. Clark B. Growing up gifted. 5th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. 1997.
11. Kaskaloglu EA. Gifted students who drop out-who and why: A meta-analytical program. Ph.D. Dissertation. Arizona State University, Ruthven. New York: Simon and Schuster. 2002.
12. Bazargan Z. Change and innovation in schools. Tehran: PTA; 2007. [In Persian].
13. Reis SM, McCoach DB. Underachievement in gifted and talented students with special needs. Exceptionality 2002; 10(2): 113-25.
14. Baslanti U, McCoach D. (2006). Factors related to the underachievement of university students in Turkey. Roeper Rev 2006; 28(4): 210-15.

بین هر یک از متغیرهای مربوط به اطلاعات دموگرافیکی و عوامل موثر بر افت تحصیلی رابطه معنی دار مشاهده نشد ($P < 0.05$).

بحث و نتیجه گیری

کلارک (۱۹۹۷) معتقد است که افت تحصیلی استعداد های درخشان می تواند ناشی از توانمندی های گسترده و علاقه وافر آنها به فعالیت در حیطه های مختلف باشند که بدون راهنمایی مناسب نتوانند به اولویت بندی کارها پرداخته و علیرغم بدست آوردن موفقیت در سایر حیطه ها در زمینه آموزش دچار ضعف و مشکل شوند (۱۰). در تحقیق انجام شده نیز عدم برنامه ریزی مناسب و فعالیت های غیر آموزشی از موارد مربوط به عوامل فردی بودند که تاثیر زیادی بر افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان داشتند. نتایج تحقیق منبری و همکارانش (۱۳۸۴) نشان داد که علل عدم موفقیت تحصیلی اغلب مرتبط با شیوه مطالعه و برنامه ریزی برای یادگیری و دقت و توجه بوده است. تحصیل در محل زندگی و فاصله کوتاه تر بین اخذ دیپلم تا کنکور نیز در موفقیت تحصیل دخیل است (۷). که با نتایج تحقیق انجام شده هم خوانی دارد. کاسکالوقلو (۲۰۰۸) علل افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان در دانشگاه ایالت آریزونا آمریکا را حول سه محور اصلی که شامل عوامل فردی و اجتماعی روانی، عوامل خانوادگی و عوامل آموزشی بررسی کرد. نتایج نشان داد که در عوامل فردی و اجتماعی روانی بیشترین تاثیر مربوط به مشکلات رفتاری و اجتماعی (۶۶/۶ درصد) و مشکلات احساسی یا نابلوگی (۵۰ درصد)، و کمترین تاثیر مربوط به ناتوانی یادگیری عمومی یا خاص (۱۶/۶ درصد) و کمبود مهارت مطالعه (۸/۳ درصد) می باشد. در تحقیق انجام شده نیز بیشترین امتیاز در عوامل فردی مربوط به عدم برنامه ریزی (۹۰ درصد) و کمبود مهارت مطالعه (۸۸،۵۷ درصد) و کمترین امتیاز کسب شده مربوط به کمبود علاقه به رشته تحصیلی (۵۲،۱۴ درصد) و ارتباط با جنس مخالف (۵۷،۱۴ درصد) می باشد. که با این نتایج هم خوانی ندارد. در عوامل خانوادگی بیشترین تاثیر شامل شامل بی ثباتی خانواده و یا مشکلات بین والدین (۵۰ درصد) و کمترین تاثیر شامل ارتباط ضعیف والدین - دانشگاه (۱۶/۶ درصد) می باشد. در تحقیق انجام شده نیز در عوامل خانوادگی بیشترین امتیاز مربوط به کمبود ارتباط بین خانواده - دانشگاه (۸۵،۷۲ درصد) و کمترین امتیاز مربوط به بی ثباتی و اختلاف در خانواده (۲۸،۵۷ درصد) می باشد. که باز هم نتایج هم خوانی نداشتند. عوامل آموزشی بیشترین تاثیر شامل: نگرش منفی به دانشگاه، استاد و برنامه درسی (۶۶/۶ درصد) و ارتباط ضعیف دانشجو - استاد (۶۶/۶ درصد) و کمترین تاثیر شامل احساس دوری از استاد (۱۶/۶ درصد) و احساس دوری از همکلاسی ها (۱۶/۶ درصد) می باشد. در تحقیق انجام شده نیز در عوامل آموزشی بیشترین عوامل تاثیر گذار بر افت تحصیلی عدم ایجاد انگیزه (۹۴،۲۸ درصد) و نامناسب بودن برنامه آموزشی (۹۲،۸۵ درصد) و کمترین عوامل تاثیر گذار محیط غیردوستانه کلاس (۶۷،۱۴ درصد) و ارتباط نامناسب با همکلاسی ها (۷۰ درصد) می باشد که بیانگر مشابه بودن نتایج بدست آمده با تحقیق انجام شده در عوامل آموزشی می باشد (۱۱).

در پایان با توجه به نتایج بدست آمده در این تحقیق، که بیشترین میانگین امتیاز کسب شده مربوط به عوامل آموزشی (۸۸،۵۷ درصد) بود ضروری به نظر می رسد که مسئولین آموزشی دانشگاه با ارائه تسهیلات لازم و حمایت همه جانبه به ایجاد انگیزه در دانشجویان استعداد درخشان پرداخته و با بازنگری در برنامه آموزشی به توزیع مناسب واحدهای در ترم های مختلف بپردازند. همچنین برای دانشجویان استعداد درخشان بطور ویژه اساتید مشاور مجرب و متعهد تعیین گردد که راهنمای آنان در برنامه ریزی آموزش و نحوه مطالعه درست باشند تا منجر به شکوفایی استعدادهای آنان گردند.